

190(6)

5

K32/13 J Masiangoako

1-25*

190(6)

190(6)
790
Clay

9. Industries

1. PP 1-25 J. Masiangoako / K32/13 / 1/25

Inoni	wood	Calabash	Grass	leather
Dilo tsa tsi	isa letsopa	isa di kgong	isa di goana	isa byang
Selepe	Nkgoana	Mogopo	Phafana	Thattana
Thipa	moritsana	Lete ttho	Sego	sesigo
Pettoana	Letisoana	Leselo	Modutoana	motthotto
Le rumo	Kettele	Leso	Legapa	Mosene or
mofitshana	Kopi	sego	legogo	Kuoane
Phalo	jeki	morutana	Kuoane	lekhuka
Maseka	piving	Mogoma		setthako
Manyena	potoana	Mokoro		kgole
		Molamu		mosari
		jepu		thari
		Let-Lepatta		phate
		mfenyana		
		mohamelo		
		(joko, le setei)		
		Kika		
		motske		
		selei		

INDEXED

13/11/71
£1.0-6

s. 190 Crafts (iron, pottery, carving, etc.) at Mabe's

fine wood.	Bank	Stone	Tools	Weapons.
Diphetho	kgobati	matlapa	ditthabano	Ditthabano
isa moove,	ea mokana	leloala	selepe	lerumo
moumo	Moshu	Tshilwana	phalo	selepe
morelwa	Moshacha	leguwa	thipa	thipa
	Mokoshō	thitelo	phunyō	molamu
		letsoku	pettoana	lepatta
		letlenkoane	fabō	ngahale

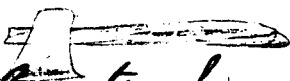
I will send some after wards.

J. Masiangoako

9 Inoi

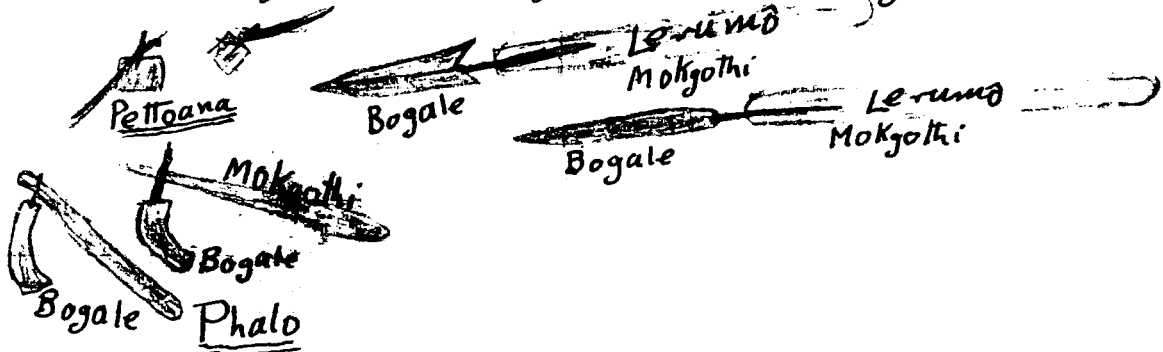
22/13

Selepe 190

Selepe se diroa ke banna, fela ga se monna o mo ngoe le o mo ngoe eo ka dirang selepe. Go na le ba ba sedirang. Bathudi ba teng. Ba tthaolosa ge e le bollo ba be ba etthula ka mattapa a thata. Tiro ea sona ke go rema le go betta fela, tota, tota tiro e kgolo ke go rema. Selepe se se bedisioa ke motho o mo ngoe le o mo ngoe, ga se ile di o e motho. Le basadi ba se sebedisa. fela di lepe tea bo gologolo ga di tthole di di risioa. Ke sebedisa tea ka jeno - tse di di rilong ke makgoba ke tona di lepe tea ka jeno.

Thipa Thipa le sona e diriloe ke banna ba ba nonofileng go dira selepe. Thipa e e diroa fela ka tsela e le ngoe le selepe. Ke bathudi ba sona. Ga se motho o mo ngoe le o mo ngoe ea ka dirang thipa.

Dilo tse di ne di di-roa ke batho ba neng ba di-ra di lepe le di thipa. Ba ne ba di etsa ka tsela e lengoe. Bathaolosa tsepi, ba tto ge ba e tthule ka mattapa. Ba dire dilo tse, ka fa ba di battang ka teng. Ge motho a batla selepe o tsoanetse gore a e hoq banna. banneng ba ba di thulang. A fete a bue le bona, gore o batla selepe. Bona ba tta mokopa podi go ngoe uhu, ke gore ou seneka, ke gore sona batsoana, ge o batla o neha selo, ka se sengoe. O rala mong oa sona o ne, » Ke batla senna nne ka sekete » ga o mo tthamaletse, gore e ne a simolle «

3

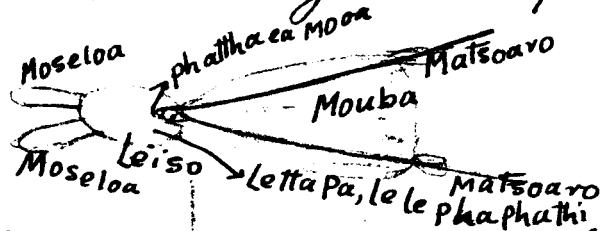
Tse le tsona di di-roa ke banna, fela eseng ba ba dirang di lepe, le marumo, le di-pelloana. Ke ba sele fela ba ba di dirana. Le tsona di di-roa ka tsipi. Ba e thula ka fa baitseng ka teng le fa ba e battang ka teng. Mofitshana o roalooa mo molaeng, lenyena mo tsebeng, le seka mo le otong. Batho ba ba dirang ba phela ka ona ba nehisa. A nehoa ka mabele le ka di kgogo, fa go ngol le di podi le di nku.

Tsipi

Tsipi re ne re e tsala kwa Madimathe, ke gona ka re neng re tsala tsipi teng. Ke gaufi le (Thaba Zambezi) Tsipi e ne e le utsi nuri.

Tsipi ge e tthaolosia: Tsipi e ne e tthaolosia ka tsala e, ba ne ba dirile mamba ka matlalo, eanong ba tsee magala ba be e mojdimo ga matlapa a di matla. Janong ba ubelle magala ba beile matlapa a tsipi mo dimo ga ona. Se e tthaologa, e be e ebla mo di mo ga matlapa a, se ba tle le go e bopa ba e bapela mo meseloanyana; gore e tle e ebele mo. E ne e tthaolosia ke batho ba ba uneng ba thula tsipi go ne go sena o mo ngol le gona. Batho ba ne ba sa dumelole gore batle fa a ubellang teng. Ba ne ba sa nehise tsipi bane ba nehisa dile tse ba di thudileng ka cona.

Mouba le Leiso: Mouba o ne o diriloe ha mattalo, a rokeletsoe mo di kotaneng, di le pedi: Di e di tsoe gore di une le matsoaro kwa motso a tta tsoarang teng. Fa go thuleloang teng, kgotsa leiso go ne go bapetsoe ha mattapa. le di meseloanyana e tsipi e tta e lelang mo teng.

Batho ba ba tthaolosang tsipi ba ne, ge e ka ne ba tthaolosa tsipi motso o mongoe a ea fa teng, tsipi e tta pala go tta tthaologa. Ke ha mo e leng gore batho ga ba dumelle gore ba tumele fa teng. Fela ba une ba sena potelo e ba neng ba e buoa ge ba tthaolosa tsipi. Ba ne ba itirela jela. Dilo tse ba ne ba thula ha tsona ha mattapa, go ne go sena sepe se ba ha dirang ka sona kwa ntle go mattapa. Ke ona jela ba neng ba dirisa thata, thata. Ba thulela mo ona e hile ba thula ha ona.

Fela molao o neng ba o netsoe ke kgosi, e ne e le gore ba thule tsipi ka mosho le mantsoibooa ge nako ea go lema e ea tamelala, ka kgodi ea lotsoe. Ka eona kgodi e go fitthela Sen kgodi ea Sedimonthule. Ba nse ba thula tsipi ka mosho le mantsoibooa. Ge ba ha tloa molao o, ba ne ba jela di hgommo. Ke gore ba ne tsipi le eona ke maila. Motso ea sebetsang ka eona, o tsoanetse gore a tthokomele, gore o dirang. Ge a salthokomele, oa ottioa. A bontsioe molao.

Copper.

Copper ga ne e itse ga e ise ne e bone. Ke itse tsipi jela, ke eona ne itseng kwa ne e tsoarang teng. Kwa madimatlle ga uji le Thaba zambi.

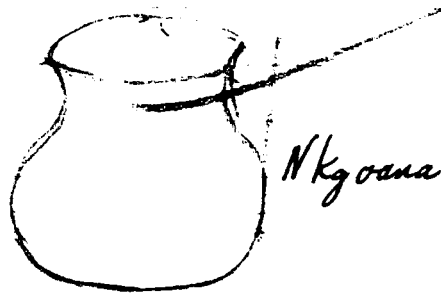
Ranko Dintoe

190

9 Clay letsopa

K32/13

Nkgoana Di Nkgoana di na le ba bopi, ga se mosadi o mongwe le o mongwe ea ka bopang nkgoana. Ke gore ge a rata go itluta o ~~boana~~ o vanetse gore a nne le basadi ba ba bopang. Ke gona ge a utse a ba le beletse, a ka itseng. Le gona a lthohometse gore ba dirang. Di nkgoana di na le tiro e tona thata. Le ka jeno tiro ea tona e santse e le tona. Ke tona di apelang mabyaloo, di beela meti. Di apea apea magobê. Ga gona motso ea sa rateng nkgoana. Meti a eona a maruru.

Nkgoana

Moritsana ke se khurumelo se se khurumelang pitsana ea nkgoana e, e apaea. Lesona se bopioa ke basadi ba ba itse. Go na le basadi ba ba ngoe ba ba itseng go bopa nkgoana, fela moritsana o ba palla go o bopa. Ba ba itseng go o bopa, bona le di nkgoana ba hgonang go di bopa.

se khurumelo

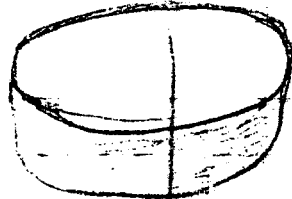
Moritsana

Lepisoana: Ke se hotele sa se motsoana se go itlhapelang mo sona, go ngoe go olloe ditso mo teng. fela sona se diraa ke ba botthe ba ba hgonang go bopa letsopa. Ga apale afe. Ba bopi ba letsopa ba batthe ba itse go o bopa. fela o thata ga se gore, o bopioa ka bonolo. Tiro ea ona e

190

K32/13

kgolo, kgolo ke go tshela metsi ge batho ba tthapa
 Ke gore batho ba tsoanetse gore ba tsheloe metsi, ge ba
 thile go ja. Ke gore batho ba ne ba tsoanetse go ja ka
 di'atta. Ke ka mo ba neng ba tsoanetse go re ba
 tthape di'atta. Banna le bona ba tthapa kwa
 kgotleng ba ise di'oa metsi ka le naka la kgomo.

Lepisoana

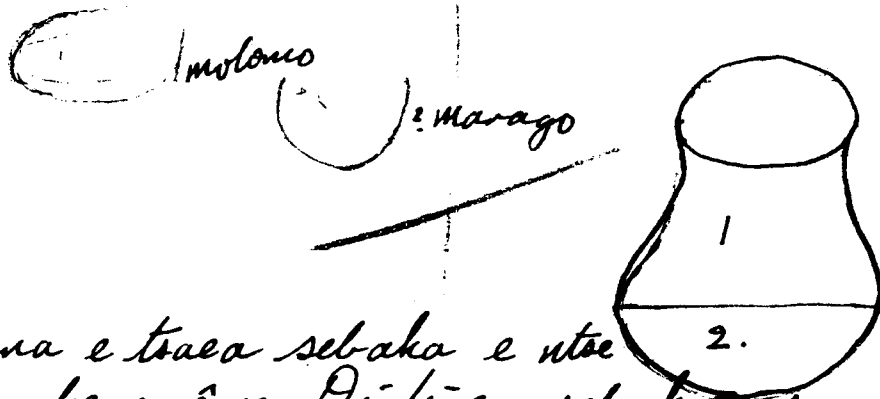
Letsopa le Nkgoana

Rele nkgoana e ise e bapjoe, go tsoanetsoe gore go
 e pi ve letsopa, ba le sena go epioa, le ea
 tthava, le isioe kwa lapeng. Ge le sena go tiena
 kwa kwa lapeng, ke ea settoa ka di'hika. Ge
 le sena go settoa, le ea feferoa gore mattapana a
 tsoele nthaele ngoe. Ba ba ngoe ba le photha
 ka di'pootoane. Ge le sena go feferoa, e le mmu
 o boleta fela. Janong le dubya ka metsi. Ge le
 sena go dubya, ke go na ba simollang nkgoana.
 Le go na tiro e ea letsopa e, e dhoa ka bo utsi. Ke
 gore basadi ba tsoanetse gore ba tthuse ma mang
 mang. Tsatsi le le ngoe ba ea e e, kwa ma mang
 mang jalo fela. Ge bapimolla go bopa, ba re,
 »Ke a tthoma« ke gore ke go na ba simolla, go
 tthaea nkgoana. Ba di'thoma mo ntung, le go na
 ba di' khurumetsa ka di'kgetsa le di'hobo
 tse di'kgologolo. Gore di'she tsa ba tsa tseova
 ke phefo ke gore ge di'ha tseova ke phefo. Di'
 ka fela phamphanyega, tsa senyega. Ea nong go
 fo-ga ba go rate, ka gore go ba busetsa kwa
 morago. Ge ba utse ba di'nitela. Ba di' ba balla
 thata, mo phefong. Ba ha-ga tsele e seng gore

di tsoene ke phefo di be di phamphanyege. Di ba busetse kwa Morago.

Nkgoana.

Nkgoana ge simolloa go tthongoa, e simolloa ka molomo. Go bopua molomo pele. Ba tta o ritela gore o be o nne o, ome, ba utse ba o ritela ka di tthitelo. Go tloga fo ba tta tthoma Marago a eona. Le ona ba tta nne ba a ritela ge a sena go ome, ba e kopanya, ba e ritela gore o sehe va be va e le moga ge o sa bona ba e bopa

Nkgoana e tsaea sebaka e utse e riteloa e ise, be e ome. Di tsaea sebaka sa beke-gongoe tse pedi di utse di riteloa, di ise di ome. Ge e ka re di sena go riteloa, di ome, tsa phamphanyega. Ba di lapa, ba duba letsopa gape ba di ritela mo di phantseng teng. Ke tiro e mahete go tthoma letsopa. Ke gore o tta me gile gore ka mosho le mantsoo, o ne o di ritela. Go pitshela o di fetoa, go ngoe di omele ke gona o ka di tlogelang o itse gore di omele ga go ttho go na le tiro ea go di tsosara. Ge di tshetshebagane thata, ke gore o di thube, o duba mmu va tsona gape. O di tthome gape. Nkgoana ge e ise e be ise. Mmu va eona ga o thata, o nyema flla ge o utloa metsi. Ke gore, le ge mottso a di o tthometse gore pula eshe ea ba ea di na. Gongoe tsa tsheloa ke metsi. Ke ka m. le

190
 gona ba di topelang mo matlung. Gore ba ttogele
matsoenyego a otthe. le gona ge di
tshetsherebagane go na le ba ba itseng go di
lapa, ga se ba botthe fela ba ba itseng go di
lapa ge phanphanyegile. Ke gore ge di nhgoana
tsa o mongoe, ge ka re ba sema go di fetse.
Tsa phanphanyega, o tsoanetse gore a o bitoa
ba ba itseng. Gore ba tlo di mo tthibela. Ge
ene a sa itse, ge a itse o tla di itthibela
Dinkgoana le mollo

Pele di nhgoana di ise di besioe. Go wa di bing,
 ge di tsosa towioa. Go epioa mosima, fela ga
 o e puoe bo teng. Jamong di nhgoana di tla na
 a lediva mo mosimeng o. Go alloa di bi koa
ttase ga mosima. Di nhgoana tse di nyane di lokoa
ka mo tse di tona, di be tse di ngoe di be ioa
mo gare ga di nhgoana, tse di ngoe mo di mo ga
 di nhgoana, mo di thoko go ga tisioa ka
matlapa. Koa morago ge go sema go fedioa. Ke
 gona ba tshabang mollo. Ge di sema go butsoa
 di ea ntshioa. Tse di buduleng di be loa nttha
 e le ngoe, tse di sa butsoang di be loa nttha e
 le ngoe. Gore di tte di be sioe, ga gape, fa gongoe
 di ea tte di thube ge di le di ntsi. fo ea be e le
tseyegelo ea mollo, fela ga se ga ntsi, o ka
fitthelang, di thubegile. Ge di sema go bisioa
he go na ea nong di sa tshabang metsi, le gona
he nako ea gore di ka isioa go bapadiwa.
Ko ba ba di tthokang. Ge o e reha o tshela
mabele ka mo teng ga lona. Ke go na o ka
 e tsaeang, ka tshelate ga re itse gore re ka
reha bokae. fo go bona mollo ea reha
ka nosi, le moreki.

Kache Phiri

9 Calabash Dithotse K32/13

Di thotse ga di na dilo di le di utsi tse di ha sebete sebedisioang. fela ve na le tse di utsi nyana tse ve di sehedisang, he tse: Phafana, sego, modutoana, Legapa.

- Di
- a. Phafana he tse ve noang byalooa ha tsona.
 - b. Di go he tse ve noang metsi ha tsona.
 - c. Modutoana ve tshela metsi gongoe mafyi mo ona.
 - d. Legapa ve tshela mafyi gongoe byalooa, gagolo byalooa.

Tso tso tthe tse ve di bona ha go byala di thotse. Ge di thotse di ungwile ve ea tse ve di bone di le di utsi

Di phafana.

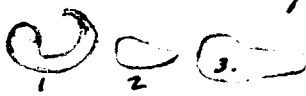

- 1. Tse di noelang
- 2. E beelang (Legapa)

Di phafana he tse di noang byalooa. Bo byalooa bo bo noang ha phafana bo mo nate go phala bo bo noang ha molopita. he tsoanetse gore ve fwa bo byalooa ha di phafana.

Legapa kgotla phafa ea thotse, he e re a tting re tshela byalooa mo teng. Mme go re ge mo eona ve tse tshela mo di phafaneng tse ve noang ha tsona. Eona ga se e re noelang ha eona. He bella fela mo eona. Ke gore he ma di phafana. He motso ge e ha ve a go siela byalooa a go tshela ha eona o tta, itumela thata. O tta itse gore o noele ea nong ga o ttho o batta sepe. Ge ese go thodisa fela.

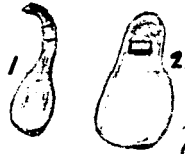
Di go.

- 1. Ke sego se regang byalooa ha sona ge ve tse tshela mo di phafaneng.
- 2. Ke sego se regang metsi ha sona ge ve e noa.
- 3. Ke sego se regang byalooa ha sona ge ve bo ntsha mo di nkgwaneng tse di tona ve tshela mo tse di

190 10 R32/13 10. 10
 nyanyane. Go ngoe ge re bo ge lollela. Mo di' nkgwaneng tse
 di' ngoe tse di' tona. (Ditlaga)

Modutoana:

1. Modutoana o re ~~bo~~ tshela byalwa
 go ngoe metai' ge re tlamaea, re ea
 masimong, gongoe re ea lecto. Ke go na re tshelang metai'
 mo cona gore, re tle ne noe mo tseleng. Go ngoe ke re tle
 re noe kwa masimong.

2. Modutoana o, re tshela maffi ka mo ona kwa gae, go
 ngoe kwa morakeng. Ke gore re diela madila mo cona.
 Ge re sa tshela maffi, re tshela di' peo tsa di' naoe
 mo go cona. Fela tiro ea ona e kgolo ke go tshela
 di' peo. Ga se batho ba bantsi ba ba nang le di'
 kgomo. Mme di' peo ba na le tona, janong ba di'
 beele mo teng.

Dithotse ge di' dirona

Dithotse ge di' sena go tica, di' tshicwa gae, di' fete di'
 phungoe, ge di' sena go phungoa. Di' ea peoa eanong.
 Ge dipena go apeoa, di' ea tshoaiwa, ke gore di' ea
 falwa. Go ~~ntshicwa~~ di' lo tso tsothe tse di' ka mo teng.
 Ge di' sena go fela janong di' ea be iwa kwa ntu,
 di' na sebakanyana di' ese di' sebetse. Tsatsi le re
 battang go sebetse ka tona. Etla re, ge re apeile
 byalwa ra di' loka mo teng gape. Ke gore janong di'
 phuthologe, di' tloge go ho koropana. Eanong fo di'
 tta be di' siame. Tiro e, ea go phunge di' tshatre, ja
 go ngoe e, e dirona ke banna. Ga ntoi, ntoi ke tiro
 ea se-sadi. Ke bana ba ba iteng go sebetse.
 Banna ba ba ngoe, ba bana fela go utse go di'
 rilae, ba sa itse gore go dirilae jang. Fela re di'
 sebedisa ba bo tthe ga go na ea sa di' sebedising.

Dithung Tshole

Byang ga bo na dilo tse di ntsi; legale di nteng. Tse di
teng di e diva he basadi; fela banna bona ba loga
di kuoane he tsona tse ba di etrang. Tse ba iteng go
di loga. Dilo tse di e tsoang ka byang he tse:—

a. Tlattana

b. sesigo = Banna

c. motthotto

d. moeme gongol legogo

e. Kuoane.

} Tse he tse di etsoang he basadi:

Ke banna.

Tlattana: Tlattana e logoa he basadi; fela ga se.
basadi ba bothe ba ba iteng go loga Tlattana. go na
le ba ba sa iteng go loga. So na le byang bo
Tlattana e logoang ka bona, ga se byang bo bo ngoe
le bo bo ngoe. So Tlattana e ka logoang ka bona.
Bo e logoang ka bona teng. Gape ge mosadi a loga
Tlattana ga e fithe, le mo batho o loga fela, a sa
tshabe sepe-gongol go e tshabisa batho.

Motthotto

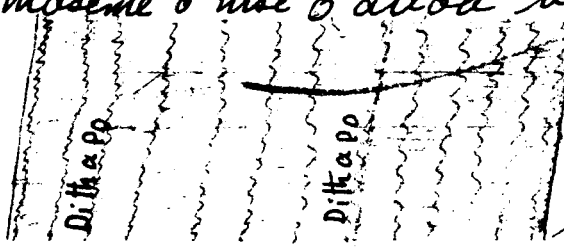

Tlattana.

Motthotto le ona o logoa he basadi; fela le ona
ga se sa mosadi o mongol le o mongol ea iteng
go loga motthotto. Ona o logoa ka tthottha. E seng
ka byang bo bo ngoe le bo bongol. Le ona ge
motho a o loga, ga tshabe go logela mo bathong ba
ba ngoe, o loga fela. A utse a buoa le bona.
Tiro ea motthotto he go tthotta byaloa, he eona tiro
ea ona e kgolo, kgolo. fa go ngoe ne tthotta di
tshotse ge ve di se tthille ve di tshetse
mo metse ve batla go apesa moko oa tsona. Ke
gona o ka bonang ve se he disa motthotto.
fela tiro ea ona he go tthotta byaloa.

11kidi Hae

Moseme le ona ga o logae ka byang bo bo ngoe le bo bo ngoe. O logoa ka morthattia. le ona ga se mosadi o mo ngoe le o mo ngoe ea itseng go loga moseme. O logoa he ba ba itseng. Ke bona ge ba sena go e loga ba e vehisang tso ba ba ngoe. Tso ea ona e hgoro, hgoro he go a di oa fa fatshe. fa go ngoe he di phate tse re di alang, bosigo ge ne robala. fa go ngoe ne o alba baengge ba goroga. ne ea e utsha ne ba alle. le bosigo ne ba ala cona. he gona ne ea beng ne ba neite tlotlo e hgoro. ge ne sena meseme ne ba alla di phate tsa matalo. fela batho ba rata meseme go na le di phate. le ha jeno. moseme o utse o alloo baeng. ge ba tta ba

alloo meseme. Diphate di ea a di oa, fela ga di hkgatthise jaaka meseme. Moseme ge o

alba baeng, ba itumela thata, ba oa di pelo. Ba bona gone o na le le nato mo bona. ge o sa ba nate le hgora o ha na va e ba alla. (L. Marija)

Kuoane: Kuoane e logoa he basimane le banna, fela ga se ba botthe ba ba ha e loga. Ke ba o le ba o fela. Bongata ga bo itse gore go logeloa kae. Le cona kuoane, e logoa ka byang ba le bo ngoe go ngoe a mararo he ea: Moseka, senyane, ~~moselama~~ hooabatsone. Ga se bo jang, ho bo ngoe le bo bo ngoe bo ka e logang.

Sesigo sesigo se logoa he banna fela, le bona ga se ba botthe ba ba ha selogang. setogoa fela he ba ba setseng. fela mono di sesigo ga di sebedisioe go sebedisioa. Dijalana le boramiso. Ke ne re di loga hoa Mapela. Ke gona hoa venuneng ve sebetla ka tsona re tshela mabeli mo tsona.

Natume N'koe

Mosene

190

13

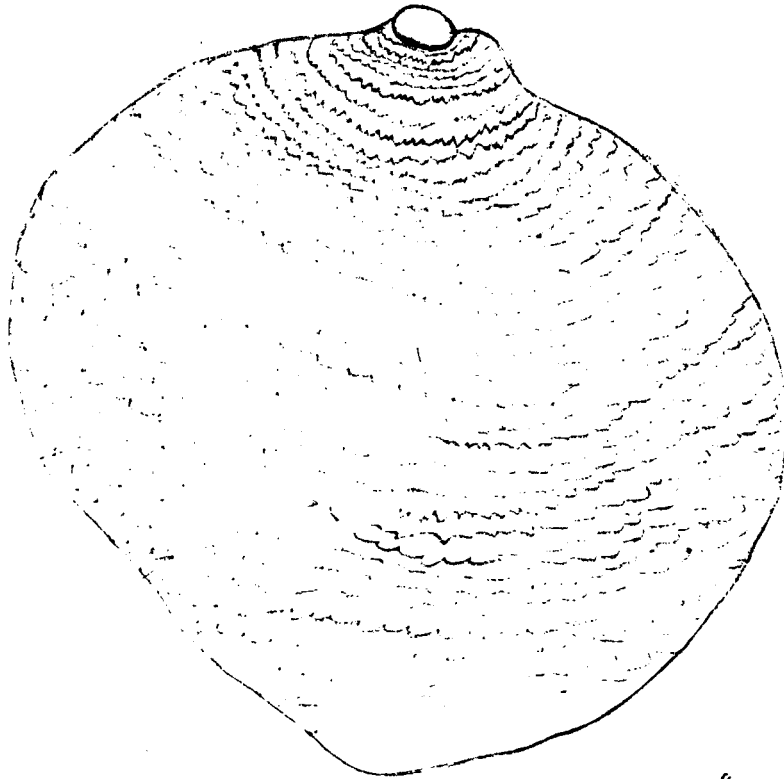
K32/13

12. 13

13

Sesigo.

Napyané Nkoe.

I am not sure about the drawing. I only took what has been drawn to me on the ground Mr Napyané Nkoe

[Handwritten signature]

190

9 Bark Kgobati

K32/13

190

Kgobati go rengoa ea di tthare tse di ngoe tse di ngoe ga di na kgobati. Kgobati go na le banna ba ba itseng go e rena, Ba ba ngoe ga ba itse jaaka kgobati e rengoa tse (Stea) Di tthare tse di nang le kgobati he tse:-

a. Mokana

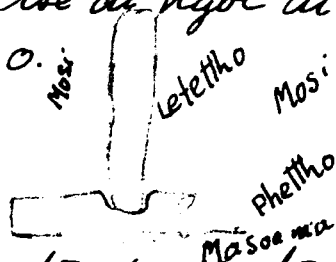
b. Moshu

c. Moshaxoka

d. Mokoshō

} he tsona tse di itse geng thata mo kgobati. Ga gona tse di ngoe di tthare hoo ntle go tse o.

Fire wood Piphettho

Di phettho go fetthoa ha di tthare tse di ngoe tse di ngoe ga di na mollo. Tse di nang le mollo he tse

a. Morobe

b. Moomō

c. Monettoa

} he tsona tse di itse geng thata gore ge o fettha ha tsona, mollo oa tsona o fa ga ufi, api. Ga go tse e matlo sebaka go a bone mollo (a o di ga)

Ge o rata go fettha mollo tsa ea di thobane tse pedi e ngoe, o e tse le hwitsana, e ngoe o e tse ha di atla. O fetthe ha eona mo le hwitsaneng le o le e ditseng, o oa dile masoema go ngoe masela a boleta thata. Ge o ntse o fettha, o ita bona mollo o huella, oena, o nne o fetthe fela. Ge o sabollo go huella, sebaka. Janong, o, ha o tsa ea oa o futsolla ha mooa, o futsolla mo byanyane ke gona o ita bonang mollo. Fela ge o fettha mollo o sehe oa fela pelo. O ihe tle fela o sehe oa pottaka, o ita o di ga.

Melato Nkoe

9. Stone Mattapa

Mattapa ga na dilo tse di ntsi tse di sebedisang. Ke tse elisenhae jela. Batho ba aga ka ona mattu le masaha jela. Tiro e batho ba sebedisang mattapa mo eona thata ke go gaila ka ona. Mattapa a sebetang ke a: - Leloala,

a. Leloala

b. Tshiloana

c. Thitelo

d. Letsoku

Mattapa ke ona a batho ba sebetang ka ona thata go fitisa a mangoe. Le ge batho ba aga ka mattapa jela a na a sebetse thata go feta a mangoe.

Leloala he le tlapa le re gailang ka lona, re gaila memela, mesoho. le maupé a mangol, a batho ba batang go a gaila.

Tshiloana ~~Tshiloana~~ he le tlapa le re gailang ka lona. mo go dino ga leloala. Lona he le re le tsoarang ka diatta. Une re gaila ka lona

Thitelo he le tlapa le re nitelang ka lona mebu, ge re dita fa fetshe, le mo di potaneng. Ke lona le re le sebedisang.

Letsoku: ke le tlapa le re eu tlang re le thuge re le sile q re le tthakanye le mafura, re le ttole. Le ge motho a na le di ntho oa ^{le} di ttole, gore le tle le nyemise di ntho. Letsoku he le tlapa le le hibidu ge le sito e le tthakantsoe le mafura mafura a teng a na ma hibidu. Pele ge une masadi a le motsetse o na a ttole le tsohu gore a tthatoege. A to oane ke mmala oa gagol ge a tsoa mo tlang. A feditse botsetse.

Seletto Dilthabe

9 Leather. Mattalo

K32/13

Mattalo a na le dilo di le di ntsoi thata, tse di di roang he batho le gona tse ba sebetsang ha tsona. le gona ga se ba botthe ba ba nonofileng go dira dilo ha mattalo. Tse di ngoe di thata nuri, le ge o bona motto a se dirile oa mahala. Dilo tse di diroang ha mattalo ke tse:-

a. Mosese

b. Borukhu

c. Thebe

d. Kobo

e. Lekuka

f. phate

g. thani

h. huoane.

i Kgole mo
j Mosani
k setthako.

Mosese ke se lettalo le ea sugoa, le ngoaeloe, ge le sena go sugoa. Janong go tla ba segi ba mosese. Ba o sega ka fa ba nutiloeng ka teng. Go ngoe o ka fitlhela banna banna ba ~~ba~~ bedi, ba le ba lthano e le bona ba segi ba mosese. Ke gore ge o rata go segela mosadi'oa gago mosese, o tsoantse gore o ee, kwa bona, o isi lettalo gore ba eo mo segela mosese. O tla ba lefa ka podi le ge e le uku. Ke gona mosadi'oa gago a ha bonang mosese. Ge o sa dine jalo a ha seke a o bona. Lettalo ge le segoa mosese le ea phatloloa, ka bo gare, sehgemane se se ngoe, se dirile gore se apese marago, se se ngoe se tla ka fa pele. Se o ke se a ikgafetsang ka sona ge a na fa fatishe. Se se ka kwa morago. O va se alla ge a nna fa fatishe. Ko dimo ga a pwe sepe. Ge ere a ka batla le tloana ke lona a ha le aparang ko dimo gore, a tle a seke a bolaoa ke le tsatsi: fela

190

17

K32/13

16. 17

Mosese o, o tlo doria ka mafura gone o fittiele e le o Montsho. Ke gore le mosadi o tsoanetse gone a tlole mafura gone a seke a sethefala. O fittiele a-ntse a ntse mo-ntshonyana.

Borukhu re ne re ntse re sa boitae, re bo bone ge re kopana le Maburu, ke gona ra simolla go roka marukhu a mattalo. Le ona a na le ba segi ba ona. Ga se o mongoe le o mongoe, ea ka bo segang. Bona bo se goa ha mattalo a di phuduhudu, di tthule ke mesifa ea megatta ea boramafye, le di phokohyê le di batana ~~to~~ too toothe. Di thoko (velête) e ne e. le me bitwa ea maku, le maselesele, ke eona e ba nang ba e sebedisa. Le bona, bo tsharisa mafura gone bo seke ba kokoropana ge bo ka tsheloa ke metsi. Ge mona a nêve he pula a bo tsole, o tsoanetse gone a bo suge. Gona bo seke ba omella, gongoe, go kokoropana.

Thebe e diroa ka phatta ea kgomo, batsaea lettalo la phatta ea poo, gongoe la pholo. Ke ona a ba neng ba di doria ha ona. Thebe he sefetho se re fetthang ka sôna mo di ntsoeng. Le eona e na le ba ba itseng go e sega, ga se ba botthe ba ba ka e segang. Ge ese ba ba itutiteng jela.

E doria he banna jela.

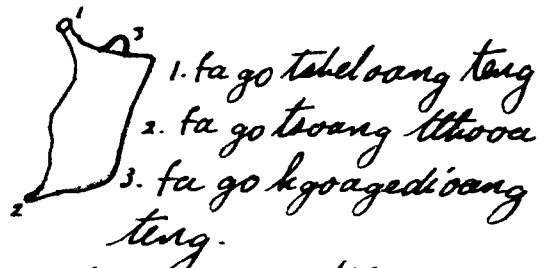

1. Matsoarô

2. Sefetho Thebe.

Kobo. di doria ha mattalo a di nku ke ona re itang di kobo ha ona. Le tona di na le ba segi. Ge o batla kobo o tsoanetse gone o batla mattalo a di nku. Ge o sena go a bona. O tsoanetse gone o batle batho ba go ngoaedise, ba ~~se~~ suge. Ge ba sena go a suga. Eanong ke gona oha battang batho ba ba segang, gongoe ba rohi. Oa buoa le bona, gone, ba go rohele kobo ha

¹⁹⁰ mattalo a gaga bona ke bona ba tta go bolelang tuelo
 ea bona gone ba go duedisa ba kae. Gongoe ba
 go batta uau toe pedi toe tharo, ka fa kobo e leng
 tona ka teng. Ditthale he megatta (mesija) ea di
 batana. Di thoko he mebitoa ea meselasele le meoka.
Lekuka: Lekuka le diraa ka mattalo a di namane tsa
 mabottana a tiileng ke ona a dirang mahuka.
 Lekuka lee kgetsana e re themisetsang mafyi mo
 eona. le bona le na le ba ba itseng go le roka.
 ka gone le tsoanetse gone le tshela mafyi. le le sa
 roka roka mafyi a ka thologa. Ba itse ba bona
 ge a le rohile le eseng tho ga ke a be a rotha. Go
 na jele go nile tu.

Mafyi ge a le molekukung a tsoanetse gone a ntshioe
 thooa morago ga malatsi a ma bedi. Gore a tle
 a sehe a senyega. Ge a ntshioe thooa a na thata
 kgotsa komota. Ke ona madita a batlegang. Gore
 ge a tsoa mo leukung a be a ~~le thata~~ toe ka
 thata.

Phate: e diraa ka tta tta la kgomo. Lettalo le kolobedia
 mo metsing, gongoe le tshelloa ka mosutela oa di
 kgomo mo bakeng. Ge le sena go kolobela, le ea
 utshioa. Janong go lalediwe banna gone ba le
 fale ka di phalo. le ba sena go le fala, ba le
 ngoaela ka mattapa. (mangoallo). Ge ba sena go
 le ngoaela. Go battisa banna ba ba itseng
 go sega phate. Ke bona janong, ba tta segang
 phate ka fa ba itseng ka teng. Phate he lettalo
 le re le allang, ge re robala. Mosadi ge a
 nyaloa, o segeloa phate ea kgomo e a neng a e

lthabetsoe ka lenyalō la gagol. Se e onala. Ke gona monna oa gagol, a lta simollang-go batta phate e ngoe, gape.

Thari le Mosari Thari he lettalo le re belegang bana ka lona. Le sona ena le ba sigi. E dirwa ka mattalo a di nhu le a di podi le mabottana a di kgomo a iseng a tii thata. Thari ka gale e ntshi oa he malome, a ngoana, eo o bele goang ka thari e o. He ngoana a tsholloa go boletoa malomagwe gore ngoana o tshotoe. Janong ene o butta thari, e lta melegang.

Mosari le o na he lettalo le le dirwang ka mattalo a di nhu le a di podi le mabottana a di kgomo. Ona re o suha mabele ka ona ge re kotula kwa masimong. Ona o itivela he monna o mongwe le o mo ngoe ea nang le mosadi: Gore mosadi oa gagol a lta a seke a tsoenyega ge go kotulwa. A lta a bone se a ka suhang mabele ka sona.

~~Mosadi~~ Mosari le Thari tšona ga di faloe, di ea ngoaeloa, di sugol ge di sena go ngoaeloa. Janong ge dipena go sugoa, di ea segoa, di erise meja e lta bopang, gongwe go funela.

Kuoane Kuoane go dirwa ea mattalo a bopha ge le bophohobye le metthose. Ke tšona tše di roaloang. Le tšona di na le ba ba itšeng-go di roka. Lettalo le ea sugoa. Se le sena go sugoa, janong motho a simolle a rohe kuoane ka lona. O e roka a isa booa ba sona ka kwa utle, ka kwa go senang booa a gosisa ka kwa teng, gore mmala oa lettalo o lta o itshopē gwe he le le byang. A he le le utle, kgotsa ga se le le utle. Ke gore batho ba bone gwe he kuoane e ntšeng jang ka bo utle.

Kgole: re suga tsa tlalo la kgomo le la tholo. Ke ona a re sugang di kgole ka ona. Letlalo le holobedi oa mo metri; le le swa mo teng sebaka nyana. Ge le tlobega booa, re ea le utsha, re le se sege di kgole le lona go na ba ba iteeng go di sega, ba ba ngoe ga ba itse. Ge motso a sa itse, o ka fitthela a sigile tse di hama, fa gongoe a segile tse di tshesanyane, tse di kgaogang fela ge, goga selo ka eona. Ba o ke ba ba sa iteeng gore, kgole e se goa jang. Ba ba itse. o tta fitthela kgole e le kaneitse, e se hama, e bile e se tshesanyane. Di kgole tse di thata ke tsa pholo. le tsa tholo.

Setthako. Setthako go se goa sa phatta ea pholo gongol sea poo. Ke gore ge o ka tsaea letlalo fela ga le tsoanelle sebaka, le be le fela. K fela ge ele phatta ea poo gongol ea pholo, motso oa le bala gore a tthako tsa goe di tta fela. Setthako ge se tta se goa se tshelloa ka moroko oa byalwa, fa gongol ka mosutete. Ge se se na go holobela se ea thulwa. Ke gore motso o se itaea ka hotananyana, a se itela mo dimo ga kota. Ge a sena go se thula, oa se sega. a be a se gohele ka di kgokane. Ge a se sega o gatisa maoto a gagol mo dimo ga letlalo. Gore a tte a bone fa leoto la gagol le bo bo oang teng. Gore le gona a seke a etra tse di tora. Go ngoe tse di nye. A e tse fela tse di lekanang leoto la gagol. Ke gona a tta beng a pyine. fela ge pula e na di tshaba pula, o tsoanelse gore a tsamae ka di nao. Go fitthela lefatshe le come.

Nohoana Nyakale

Di kgong di na le dilo di le di utsi. Tse di diroang he batho ba le ba ntsi. Ba ngoe ba nonofile go dya diva tse di ngoe. ba ngoe tse di ngoe, fela jalco ka mo ba kgonang go ka sebetsa ka teng. Dilo tse di diroang ha di kgong he tse:-

a. Mogapo	}	g. Molamu
b. Le fettho		h. Kika
c. Leselo		i. Motshe
d. Leso		fela gona.
e. Monyana		
f. Mokoro		

fela gona le banna ba ba ngoe ba ba sa itseng go betla sengoe ha le gong. Be ba bona bar motso a betla sengoe, ba makala, gore o itantile hae, leng.

Mogapo: o betloa ha morula, ga go na setthane se sengoe se motso a ka betlang ha sona, ge ese ona morula fela. Le gona ga gona gore motso a ka betlang ha sona, ge ese ona. fela le gona ga gona batho ba ba ntsi ba ba itseng go betla mogapo. Mogapo o betloa ka phalo. Ke eona e itseng go betla thata go phala selape. Mogapo he ona o ne jilang ha ona

Le fettho le itireloa he motso o

mo ngoe le o mongoe oa sena. Monna o mongoe le o mongoe o itse go diva le fettho. Le diva ha morobe. Ke sona setthane se se nang le di mpa tse di ntle, tse di etsang mafettho. Le fettho he le ne fetthelang ha lona ge ne simolla ve faga pitsa gore e sehe ea na le mangope.

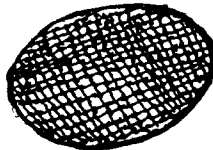
22

K32/13

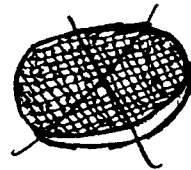
21.

22

Leselo¹⁹⁰: he le re seferangha lona. he logoa he batho
 ba ba ngoe, ba ba itutiteng go le loga. fela
 ba ba utsi le ea ba palla. Ga ba kgone go
 le loga. he logoa ka mpaua tsa movettoa.
 Ke tona tse ba le logang fa tona tona.
 Ba di phatola ba di feje, he gona ba simolle ba
 le loge.

plan of. Leselo

Leso le bettoa ka monala, mopipi, Mopyane, le lona
 lena le ba ba itseng go le betta, ga se monna
 o mongoe le o mongoe la ha kgonang go le betta
 he lona le bettoa ka phato, fela ba ba ngoe
 ba le betta le ge e le ka sepe. fela ba o, he
 ba ba itseng tota go betta. Ge e le ba ba sa
 itseng thata, ka sepe, ba ka sehe ba le
 kgona. le kgona he bo ra mattho a di bona.
 He bona le ka sepe ba bettang, fela. Leso
 ne fuduoang ka lona bogobê, fela gona le a
 ma tona le a ma nye. Ama tona he ea
 fuduoang, a ma nye he a re jangha ona.

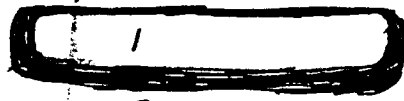

1. Leso le le jang.
2. Leso le le fuduoang bogobê
3. Leso le le fuduoang byaloo.

he ona maso a, go na le ba betti ba ona.
 Ba o fithelang mosimane a le kgoatisetse
 tota go ge o le bona o sehe oa belalla. O le
 vate fela ka nako e khutsoane.

Morufana he kgamelo ea setsoana e bettioang ka setthare. Le eona e na le ba ba e bettang. Ga se banna ba bo tthe ba ba ha e bettang. Ge ese ba betti ba eona. Le eona e bettoa ka phalo. Ke eona e ne nengre gamela ha eona. Ge re ise re bone di kgamelo toa di tšipi: ba ena mo lepo, fela e matsaaro fa motšo a e na le toarany teng.

Mohoro ga othata go bettoa fela o na le tiro e tona. Gore o bettioe, o toala ea se baka se se tona, o ntse o bettoa. O bettoa ha di phalo le di lepe. Mohoro he more nosetsang di kgomo mo teng, ge re nisa mo di dibeng. Ke gona ne battang mehoru ea go nosetša. fela ona go bettioa setthare se se ngoe le se se ngoe, se se nuanang le kutu e ntle e kgaraga. Ke sona se se ba ttegang, go betta mohoro

- 1. Ka moteng (leteng)
- 2. Lentle.

2.

Molamu le Motše Molamu he thobane e nang le lthogo, o bettioa he monna o mongoe le o mo ngoe. O bettioa ha di phalo le di lepe ga o thata gone motšo a o betle, le gona ga o tsee sebaka motšo a ntse a o betta. Osoanakana le motše fela.

Motše he thobane e lthogo di pedi ntlhale le ntlhale, eona ne tšuga (setla) ha eona mo hiheng, ge re setta mabeli. le eona e bettoa he monna o mongoe le o mongoe

Tiro ea molamu he go tšoma le go loa ha ona.

190 ²⁴ K32/13 ^{23.} 24
 Kika he e ne settelang mo eona. Ke eona ga se
 bana ba bothe ba ba kgonang go e
 betla. E betliva ka tthare se Morula le
 monato. Ke tsona tse ne beltang di hika ka
 tsona. Tiro ea hika he go setlola mabele mo
 go eona.

Ramattantana Khilo.

190
9th ~~th~~ ea Legae. Uttu

K32/13

E ke tiro ea sesadi. ke eona
e, e, e diwang ke basadi. Ga se tiro ea banna.
ke gona o ka seke oa utlaga mosadi a reka
monna gore a tle go mottusa. Tiro e kgolo e basadi
ba e e tsang mo gae ke go dila mebu, le go
lokisa diji, metsi, le di kgong tse ba palang ka
tsona. Banna bona ba ikela di kgong tsa
bona, tse ba di orang kwa kgotteng. Ke ka
mo e leng gore basadi ba tsoanetse gore ba bone
ka nosi mo di kgonye. le mebu fela jalo. Ba
tsoanetse ba utlajutse matlu a bona le malapa.
ka ja ba ka kgonang ka teng. Metsi le ona
ba tsoanetse gore ba ikela. Gape ba
tsoanetse gore ba be ba tbele banna
metsi kwa kgotteng go tlapa. Ge ba sena
metsi banna ba ita ba ita thata, ba ba
botša gore tiro ea bona ke eng, ge ba sae
nokeny. Banna ba batla metsi a batlhapang
ona. Ga ba tbele gore a basadi ba na le
tiro e kgolo. Se ba tsoanetseng ke gore
ba se jole ke basadi ba se batla ka
matla. E hile ga ba boele kwa morago.
Le basadi ba se itoe selo sa moputa o. Jalo o
ka bona gore, pele ge go batla mosadi go ne
go batla ea sebetsang thata. Go tshabisa
dilo tse, gore ge a le mottapa, a ka seke
a kgona di tiro. O tsoanetse gore a ne
matlaga thata, e ne mosetsana oa pheta ka
pejane. Ke ne ne nyalla mosadi bo thata eseng
bontle. Tiro ea basadi e kgolo. Mosadi o
tsoanetse gore a ne thata mo eona, go sa neng
jalo o ita palloa ke di tiro.

Sekati Lenyana